

ABDULLA AVLONIY ASARLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALASI

Bakirova Gavharoy Komilovna

*Andijon mashinasozlik instituti akademik litseyi ona tili va adabiyoti fani
o'qituvchisi.*

Annotatsiya: *Abdulla Avloniy axloqiy-talimiy asarlari bilan o'zidan keyingi avlodni ezgulik, yuksak axloqiylik, ziyolilik ruhida tarbiyalashga hamon xizmat qilmoqda. Ma'rifatparvar adib tarbiya masalasini hayotga birinchi o'ringa qo'yadi. Barcha ishlarning muvaffaqiyatini tarbiyalanganlikdan ko'radi. Maqolada Abdulla Avloniy asarlarida ta'lim-tarbiya masalasi bayon etilgan*

Kalit so'zlar: *Abdulla Avloniy, Vatan, jaholat, axloq, tarbiya, odob, maktab, "Birinchi muallim", "Ikkinchi muallim".*

Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyotining yorqin namoyondalaridan biri Abdulla Avloniy 1878-yil 12-iyulda Toshkent shahrining Mergancha mahallasida hunarmand-to'quvchi oilasida dunyoga kelgan. U 7 yoshida O'qchi mahallasidagi boshlang'ich maktabga o'qishga boradi. Abdulla Avloniyda she'r yozishga ishtiyoq 15-16 yoshlarida paydo bo'ladi. Uning ilk she'riy mashqlari 1894-yilda bitilgan.

Abdulla Avloniy ma'rifat yo'lida har qanday mehnat va mashaqqatlarni yengib o'tgan bobolarimizdan biri. Abdulla Avloniy Mirobod mahallasida maktabdorlik bilan shug'ullanadi. Abdulla Avloniy ochgan maktab o'z davrining yangi usuldagi ilg'or maktablaridan biri edi. U 1909-yilda "Jamiyati xayriya" tashkilotini ochdi. U mahalliy xalq bolalarining o'qib bilim olishiga ko'maklashish maqsadida pul yig'ib, maktablarga tarqatadi.

Maktab - bu kichik boshqarma. Unda ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining o'ziga xos talab va majburiyatlari mavjud. Zamonaviy o'qituvchi, eng avvalo, mas'uliyatli va ma'noli muomala qobiliyatiga ega bo'lishi lozim. Bola shaxs sifatida voyaga yetishi, eng birinchi, oilaga borib taqaladi. U oila muhitida tarbiyalanib, inson sifatida shaklanadi.

Abdulla Avloniy jamiyat qoshida "Turon" nomli teatrni ham tashkil etadi. O'zining e'tiroficha, o'ntaga yaqin pyesani ozarbayjon tilidan o'zbek tiliga tarjima qildi. 3 ta yangi pyesa yozgan va ularni sahnalashtirgan. Shuning uchun ham un yangi uslub maktabini ochib bu maktabda o'zi bolalarni o'qitadi. Shu maktab uchun "Birinchi muallim" (1909), "Ikkinchi muallim"(1912), "Turkiy guliston yoxud axloq"(1913), "Maktab gulistoni" (1916), "Olti qismdan iborat adabiyot yoxud milliy she'rlar" (1909-1916) singari darsliklar, alifbo va o'qish kitoblarini yozdi. Abdulla Avloniy 1934-yil 25-avgustda vafot etdi.

Abdulla Avloniy ijodida Vatan mavzusi ham katta ahamiyatga ega. Vatan har bit kishining tug'ilib o'sgan shahar va mamlakatini shu kishining Vatani derlar. Har kim tug'ilib o'sgan yerini jonidan ortiq suyar. Hatto bu Vatan his-tuyg'usi hayvonlarda ham bor. Bobolarimiz: "Kishi yurtida sulton bo'lguncha, o'z yurtida gado bo'l", - demishlar.

Men ayblikm emas, ey Vatanim, tog'larim,

Bevaqt tashlab ketdim ayo bog'larim.

Hijron qiladur meni judolig',

Do'ndi g'ama ro'z-u shab chog'larim.

Hammaga ma'lumki, eng muqaddam, muqaddas diniy yerimiz Arabistonga bog'larini, hovlilarini sotib hijrat qilgan hojilarimizning aksari yana o'z Vatanlarigan qaytib keladi. Adib jamiyat va davlat taraqqiyoti uchun tarbiya muhim o'rin tutishini alohida ta'kidlab, shunday deydi: "Tarbiya bizlar uchun yo hayot- yo mamot, yo najot- yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir".

Shoirning “Ikkinchi muallim”dagi “Maktab” she’rida ham yosh kitobxonlar, maktab o’quvchilarida murojaati seziladi”

Maktab uyi- dorul-omon

Maktab hayoti javidan

Maktab safoyi qalbi jon

G’ayrat qilib, o’g’lon!

She’rda maktab tinchlik, omonlik uyi, hayot manbai, qalblarga yaxshilik, ravshanlik keltiruvchi joy sifatida tasvirlanishi bilan birgalikda u axloq, odob uyi, Allohning ehsoni va bir ajib gulshan sifatida talqin etiladi.

“Chin do’sst” she’riy hikoyasidagi manzaralarining ramziy tushunish ham mumkin. Ikki do’stning safari umrga, yo’lda uchragan daryoni hayot sinovlariga, bexosdan kelgan to’lqinlarni kutilmagan baxtsizliklarga o’xshatish mumkin. Mana shu sinovlar paytida kim o’zini qanday tutadi- hamma gap shunda.

Qiyinchiliklarni birgalikda yengish, og’ir damlarda yordamini taklif qilish o’rniga faqat o’zini o’ylab yashaydigan odamlarni Abdulla bobomiz bir so’z bilan nomard deb ataydiki, bunga qo’shilmaslikning iloji yo’q.

Abdulla Avloniy bolalarga samimiy fikrlarini o’ynoqi satrlarda tasvirlash bilan birga Vatan va uning qismati bilan bog’liq jiddiy mulohazalarni bayon etadi. “Vatan” nomli she’rida Ona yurtning noz-ne’matlari, boyliklari ta’rif-tavsif etiladi. Chunki bola tarbiyasida vatanparvarlik g’oyalari muhim o’rin tutadi. Ijodkor Vatanni Onaga qiyoslaydi. O’z onasini ardoqlagan, uni himoya qila olgan bolagina Vatanini ham yovuz kuchlardan himoya qila oladi, degan fikrni ilgari suradi.

Abdulla Avloniy axloqiy-talimiy asarlari bilan o’zidan keyingi avlodni ezgulik, yuksak axloqiylik, ziyolilik ruhida tarbiyalashga hamon xizmat qilmoqda. Ma’rifatparvar adib tarbiya masalasini hayotga birinchi o’ringa qo’yadi. Barcha ishlarning muvaffaqiyatini tarbiyalanganlikdan ko’radi. Vatan Onadek muqaddas ekanligini, uni qadrlash, e’zozlash, shodlik va quvonchiga sherik bo’lish, g’am-hasratini baham ko’rish farzandning burchi ekanligini ta’kidlab o’tadi.

Bobomizning yana bir hikoyati Xo'roz bilan Bo'ri haqida. Ushbu hikoyati orqali har kimni sinamasdan aslini bilmasdan olib o'ylash, unga ishonish aqldan emasligini yorqin ifoda etib tasvirlab bergan. Xushyorlik, ogohlik hech qachon odamga ziyon keltirmasligi haqidagi fikrlar bayon etilgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, har bir inson tug'ilib o'sgan Vatanini e'zozlashi, ardoqlashi, uning qadriga yetishi kerak. Zero biz Vatanni Onaga qiyoslaymiz. O'z onamizga qanday mehribonlik qilsak, hurmat qilsak, vatanimizga ham shunday munosabatda bo'lishimiz kerak. Ayrim shaxslar borki, Vatanining qadriga yetmaydi. Vatanning qadriga yetmagan inson, boshqa joyga yoki musofir yurtlarga borsa, u yerdagi qiyinchiliklarni ko'rsagina, keyin Vatan nima ekanligini, uni e'zozlashi, qadriga yetishini tushunadi. Bu to'g'risida Abdulla Avloniy bobomiz ham asarlarida bosh mavzu qilib tanlagan. Hozirgi kunda

yoshlarimiz bobomizning asarlarini o'qib, o'rganib, yaxshi tarbiya, bilim, salohiyat egasi bo'lib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.A.Avloniy.Tanlangan asarlar. 2 jildlik T. "Ma'naviyat-2019".
- 2.Barakayeva R. "A.Avloniy va bolalar adabiyoti" T. Fan, 2004.
- 3.Khazratkulova Shoir Noralievna. Use of modern teaching methods in education of Students in primary schools. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) - Peer Reviewed Journal. Indiya. 2022 yil fevral.
- 4.Хазраткулова Ш.Н. «Совершенствование методов воспитания на занятиях в начальных классах». Международной научно-практической конференции. АЭТЕРНА. УФА. 1 августа 2022 г.
5. Hazratkulova Sh., Abdiraxmonov Sh. "KAYKOVUSNING "QOBUSNOMA" ASARNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY AHAMIYATI" International Multidisciplinary Conference Hosted from Manchester, England 25th April 2023. <https://conferencea.org>